

УДК 343.01

DOI <https://doi.org/10.24144/2788-6018.2023.02.54>

ПОГРОЗА ВЧИНЕННЯ ТЕРОРИСТИЧНОГО АКТУ

Попович О.С.,*кандидат юридичних наук,**науковий співробітник відділу дослідження**проблем кримінального права**Науково-дослідний інститут вивчення проблем злочинності**імені академіка В. В. Сташиса НАПрН України*

Попович О.С. Погроза вчинення терористичного акту.

Стаття присвячена дискусійним питанням тлумачення поняття погрози вчинення терористичного акту та його ознак. Досі не існує єдності думок стосовно поняття погрози в кримінальному праві, її юридичних та фактичних ознак. Особливо це стосується такої важливої ознаки погрози, як її реальність. У науці кримінального права в останній час мають місце протилежні позиції стосовно того, чи є реальність погрози об'єктивною чи суб'єктивною її характеристикою.

Автор формулює особисту правову позицію щодо визначення поняття «погроза вчинення терористичного акту» та мету погрози вчинення терористичного акту.

В статті презентовано класифікацію форм об'єктивної сторони терористичного акту за такими критеріями, як наслідок, спосіб вчинення злочинних дій, а також засіб скоєння злочину (за його наявності чи відсутності):

застосування зброї, що створювало небезпеку для життя, здоров'я людини, заподіяння значної майнової шкоди чи настання інших тяжких наслідків;

об'єктивної сторони терористичного акту – це вчинення вибуху, яке створювало небезпеку для життя, здоров'я людини, заподіяння значної майнової шкоди чи настання інших тяжких наслідків;

вчинення підпалу, яке створювало небезпеку для життя, здоров'я людини, заподіяння значної майнової шкоди чи настання інших тяжких наслідків;

вчинення інших дій, які створювали небезпеку для життя або здоров'я людини чи заподіяння значної майнової шкоди або настання інших тяжких наслідків (приміром, улаштування затоплень, катастроф, аварій, обвалів, пошкодження об'єктів життєзабезпечення тощо).

В статті розглядаються різні види мети: за критерієм ускладненої енергетичної дії з фізичними рухами (застосування зброї, вчинення вибуху, підпалу або інших дій, які створювали небезпеку для життя і здоров'я людини, заподіяння значної майнової шкоди, настання інших тяжких наслідків) та інформаційної або інформаційно-енер-

гетичної дії з фізичними рухами (демонстрація зброї, вибухівки, вибухових пристроїв, об'єкта, який буде підпалено, та ін.) у виді погрози.

Вказується, у науці кримінального права питання про терористичний акт, різні інші аспекти тероризму викликали інтерес дослідників ще з початку ХХ ст. Цій проблематиці присвятили свої публікації В.Ф. Антипенко, В.С. Батиргарєєва, Ю.В. Баулін, В.І. Борисов, Л.М. Демидова, Т.А. Денисова, С.Ф. Денисов, О.О. Дудоров, В.П. Ємельянов, В.С. Зеленецький, Т.Б. Ісаєв, О.А. Капітонова, О.О. Книженко, В.А. Ліпкан, О.М. Литвинов, В.В. Марчук, І.І. Митрофанов, С.М. Мохончук, А.А. Музика, М.Ф. Мусаєлян, В.О. Навроцький, В.Я. Настюк, Р.С. Орловський, М.І. Панов, Є.О. Письменський, О.Є. Радутний, В.Я. Тацій, В.П. Тихий, С.А. Трофімов, В.І. Тютюгін, М.І. Хавронюк, В.Б. Харченко, В.М. Хомич, П.В. Хряпінський, О.О. Шамара, Н.М. Ярмиш, С.С. Яценко та ін. Однак, незважаючи на значну увагу вчених до теоретичних і законодавчих проблем тероризму й досі бракує загально визнаного уявлення про сутність терористичного акту як сучасного явища, про обов'язкові (визначальні) ознаки цього злочину, передбаченого ст. 258 чинного КК України, і про його зміст.

Ключові слова: погроза в кримінальному законодавстві, погроза вчинення терористичного акту, терористичний акт, об'єктивна сторона терористичного акту, мета погрози вчинення терористичного акту.

Popovich O. Threat of committing a terrorist act.

The article is devoted to the debatable issues of interpretation of the concept of the threat of committing a terrorist act and its signs. There is still no unity of opinion regarding the concept of threat in criminal law, its legal and factual features. This especially applies to such an important sign of a threat as its reality. Recently, in the science of criminal law, there have been opposing positions regarding whether the reality of a threat is an objective or a subjective characteristic of it.

The author formulates a personal legal position regarding the definition of the concept of "threat to

commit a terrorist act" and the purpose of the threat to commit a terrorist act.

The article presents the classification of the forms of the objective side of a terrorist act according to such criteria as the consequence, the method of committing criminal acts, as well as the means of committing the crime (in its presence or absence):

the use of weapons, which created a danger to human life and health, causing significant property damage or the occurrence of other serious consequences;

the objective side of a terrorist act is the commission of an explosion, which created a danger to human life and health, causing significant property damage or the occurrence of other serious consequences;

committing arson, which created a danger to human life and health, causing significant property damage or the occurrence of other serious consequences;

committing other actions that created a danger to human life or health or causing significant property damage or the occurrence of other serious consequences (for example, arranging floods, disasters, accidents, collapses, damage to life support facilities, etc.).

The article considers different types of goals: according to the criterion of complicated energy action with physical movements (using a weapon, committing an explosion, arson or other actions that created a danger to human life and health, causing significant property damage, the occurrence of other serious consequences) and informational or information-energy action with physical movements (demonstration of weapons, explosives, explosive devices, an object that will be set on fire, etc.) in the form of a threat.

In the science of criminal law, the question of a terrorist act and various other aspects of terrorism have aroused the interest of researchers since the beginning of the 20th century. V.F. Antipenko, V.S. Batorygareeva, Yu.V. Baulin, and V.I. Borisov, L.M. Demydova, T.A. Denisova, S.F. Denisov, O.O. Dudorov, V.P. Yemelyanov, V.S. Zelenetsky, T.B. Isaev, O.A. Kapitonova, O.O. Knyzhenko, V.A. Lipkan, O.M. Litvinov, V.V. Marchuk, I.I. Mitrofanov, S.M. Mohonchuk, A.A. Muzyka, M.F. Musayelyan, V.O. Navrotskyi, V.Ya. Nastyuk, R.S. Orlovskyi, M.I. Panov, E.O. Pysmenskyi, O.E. Radutnyi, V.Ya. Tatsii, V.P. Tykhii, S.A. Trofimov, V.I. Tyutyugin, M.I. Havronyuk, V.B. Kharchenko, V.M. Khomych, P.V. Khyrapinskyi, O.O. Shamara, N.M. Yarmysh, S.S. Yatsenko, and others devoted their publications to this issue. However, despite the significant attention of scientists to the theoretical and legislative problems of terrorism, there is still a lack of a generally accepted idea about the essence of a terrorist act as a modern phenomenon, about the mandatory (defining) signs of this crime,

provided for in Art. 258 of the current Criminal Code of Ukraine, and its content.

Keywords: threat in criminal legislation, threat to commit a terrorist act, terrorist act, objective aspect of a terrorist act, purpose of a threat to commit a terrorist act.

Постановка проблеми. Терористичні акти є найбільш суспільно небезпечними для національної безпеки України. Удосконалення функціонування загальнодержавної системи боротьби з терористичними загрозами – одне з найважливіших завдань сьогодення.

Стан опрацювання проблематики. У науці кримінального права питання про терористичний акт, різні інші аспекти тероризму викликали інтерес дослідників ще з початку ХХ ст. Цій проблематиці присвятили свої публікації В.Ф. Антипенко, В.С. Батиргареева, Ю.В. Баулін, В.І. Борисов, Л.М. Демидова, Т.А. Денисова, С.Ф. Денисов, О.О. Дудоров, В.П. Ємельянов, В.С. Зеленецький, Т.Б. Ісаєв, О.А. Капітонова, О.О. Книженко, В.А. Ліпкан, О.М. Литвинов, В.В. Марчук, І.І. Митрофанов, С.М. Мохончук, А.А. Музика, М.Ф. Мусаєлян, В.О. Навроцький, В.Я. Настюк, Р.С. Орловський, М.І. Панов, Є.О. Письменський, О.Є. Радутний, В.Я. Тацій, В.П. Тихий, С.А. Трофімов, В.І. Тютюгін, М.І. Хавронюк, В.Б. Харченко, В.М. Хомич, П.В. Хряпінський, О.О. Шамара, Н.М. Ярмиш, С.С. Яценко та ін. Однак, незважаючи на значну увагу вчених до теоретичних і законодавчих проблем тероризму й досі бракує загально визнаного уявлення про сутність терористичного акту як сучасного явища, про обов'язкові (визначальні) ознаки цього злочину, передбаченого ст. 258 чинного КК України, і про його зміст.

Саме тому, автор ставить собі за **мету** розглянути дискусійні питання тлумачення поняття погрози вчинення терористичного акту та його ознак.

Виклад матеріалу дослідження. В диспозиції ч. 1 ст. 258 КК йдеться про дві форми вчинення терористичного акту, взятих із диспозиції ст. 258 КК України: 1) застосування зброї, вчинення вибуху, підпалу чи інших дій, які створювали небезпеку для життя чи здоров'я людини, або заподіяння значної майнової шкоди чи настання інших тяжких наслідків; 2) погроза вчиненням зазначених дій. Проте ні в законодавстві, ні в наукових дослідженнях не розкривається в деталях, у чому саме полягає суть погроз, а головне, які відомості чи дані слід визнавати такими. Для деталізації цього питання розглянемо діяння і способи вчинення тероризму. Як справедливо зазначають науковці та практики, способи безпосереднього вчинення терористичного акту можуть бути різноманітними, вони залежать від ідеологічної платформи терориста, його цілей та напрямів діяльності. В диспозиції статті 258 КК законода-

вєць вказує способи вчинення терористичного акту (застосування зброї, вибух, підпал), однак указаний перелік не є вичерпним, що визначено в законі таким чином: «чи інших дій, які створювали небезпеку для життя чи здоров'я людини або заподіяння значної майнової шкоди чи настання інших тяжких наслідків».

Як вбачається, класифікацію форм об'єктивної сторони терористичного акту за такими критеріями, як наслідок, спосіб вчинення злочинних дій, а також засіб скоєння злочину (за його наявності чи відсутності), можна надати наступним чином.

Першою її формою є застосування зброї, що створювало небезпеку для життя, здоров'я людини, заподіяння значної майнової шкоди чи настання інших тяжких наслідків. Така дія вчиняється конкретним способом з певною послідовністю рухів щодо такого застосування зброї, яке забезпечує створення вказаної небезпеки. При цьому зброя виступає засобом вчинення терористичного акту і предметом цього злочину. Вид зброї законодавцем не конкретизовано, тому це може бути вогнепальна, холодна, біологічна, хімічна та інші види зброї. Застосування зброї полягає у її використанні за спеціальним призначенням [1; 2].

Друга форма об'єктивної сторони терористичного акту – це вчинення вибуху, яке створювало небезпеку для життя, здоров'я людини, заподіяння значної майнової шкоди чи настання інших тяжких наслідків. Вочевидь, така дія або дії (сукупність методів, приймів рухів) теж характеризується наявністю певного засобу, що призводить до вибуху (вибухові матеріали, вибухові пристрої тощо) й забезпечує настання зазначених наслідків.

Третя форма – це вчинення підпалу, яке створювало небезпеку для життя, здоров'я людини, заподіяння значної майнової шкоди чи настання інших тяжких наслідків. Таке діяння теж відрізняється від інших альтернативних дій специфічним способом його вчинення, який також забезпечує настання цих наслідків.

Четвертою формою об'єктивної сторони терористичного акту є вчинення інших дій, які створювали небезпеку для життя або здоров'я людини чи заподіяння значної майнової шкоди або настання інших тяжких наслідків (приміром, улаштування затоплень, катастроф, аварій, обвалів, пошкодження об'єктів життєзабезпечення тощо). Спосіб вчинення зазначених дій може бути різним, у тому числі з трансформацією одних в інші (наприклад, зупинка одного потягу для вчинення аварії іншого потягу). Обраний суб'єктом злочину спосіб (або способи) теж мають бути, так би мовити, забезпечувальними щодо наслідків (небезпеки для життя чи здоров'я людини або заподіяння значної майнової шкоди чи настання інших тяжких наслідків), які не настали з випадкових обставин.

Спираючись на текст ч. 1 ст. 258 КК України, можемо стверджувати, що метою: (1) вчинення

суспільно небезпечних дій, які створили небезпеку для життя або здоров'я людини чи заподіяння значної майнової шкоди або настання інших тяжких наслідків, є: (а) порушення громадської безпеки, (б) залякування населення, (в) провокація воєнного конфлікту, (г) провокація міжнародного ускладнення, або (д) вплив на прийняття рішень або вчинення чи невчинення дій органами державної влади, органами місцевого самоврядування або службовими особами цих органів чи об'єднаннями громадян, юридичними особами, (е) привернення уваги громадськості до певних політичних або релігійних чи інших поглядів винного (терориста), а також (2) погрози вчинення зазначених дій є ті саме різновиди мети (а) – (е).

Як бачимо, законодавець називає різні види мети. По-перше, за критерієм ускладненої енергетичної дії з фізичними рухами (застосування зброї, вчинення вибуху, підпалу або інших дій, які створювали небезпеку для життя і здоров'я людини, заподіяння значної майнової шкоди, настання інших тяжких наслідків) та інформаційної або інформаційно-енергетичної дій з фізичними рухами (демонстрація зброї, вибухівки, вибухових пристроїв, об'єкта, який буде підпалено, та ін.) у виді погрози визнано такі види мети:

– вчинення дій у складі делікту активної небезпеки;

– погроза вчинити зазначені дії, хоча при цьому різновиди мети однакові: (а) порушення громадської безпеки, (б) залякування населення, (в) провокація воєнного конфлікту, (г) провокація міжнародного ускладнення, (д) вплив на прийняття рішень, вчинення або невчинення дій органами державної влади, органами місцевого самоврядування чи службовими особами цих органів або об'єднаннями громадян, юридичними особами; (е) привернення уваги громадськості до певних політичних чи інших поглядів винного (терориста).

Мета злочину становить собою певне уявлення про бажаний результат, заради досягнення якого особа вчиняє суспільно небезпечне діяння. Вона тісно пов'язана з мотивом злочину, тому що потреби особи виступають початковим етапом будь-якої свідомої й вольової діяльності людини, в тому числі, злочинної [3, с. 190].

Аналіз об'єктивних і суб'єктивних ознак складу терористичного акту, передбачених у частині першої статті 258 КК України, показує їх невідповідність визначальним (основним, типовим) властивостям терористичного акту як сучасного соціального явища, зокрема, у частині фіксації форм діяння (криміналізовано тільки активну поведінку терориста, а погроза вчинення терористичного акту фактично визнається законодавцем формою об'єктивної сторони такого злочину), а також мети його вчинення, яка описана в диспозиції частини першої досить суперечливо. Зако-

нодавчий опис ознак терористичного акту не відповідає і рекомендаціям, наведеним у Рамковому рішенні Ради Європи № 2002/475/ІНА. Так, Рада Європи по боротьбі з тероризмом від 13 червня 2002 р. наводить мінімальний перелік цілей терористичних діянь, до яких віднесено: (а) серйозне залякування населення; (б) незаконне примушування уряду здійснити будь-які дії або утриматися від їх учинення; (в) серйозну дестабілізацію або знищення основних структур держави.

Проведені в Україні наукові кримінально-правові дослідження поняття «терористичний акт» підтверджують, що залякування населення чи окремої соціальної групи є проміжною метою вчинюваного терористом загальнонебезпечного діяння, а дестабілізація діяльності певних адресатів (державних органів, установ, підприємств, організацій, органів місцевого самоврядування чи громадських об'єднань) або примушування органів державної влади чи органів місцевого самоврядування, їх службових осіб, юридичних осіб чи окремих соціальних груп, які не є юридичними особами, до вчинення певних дій або відмови від їх учинення, є кінцевою метою терористичного акту.

Погроза – це: 1) обіцянка заподіяти яке-небудь зло, неприємність (залякування); 2) можливість або неминучість виникнення, настання чогось небезпечного, прикрого для кого-, чого-небудь (те, що може заподіяти зло, неприємність) [4]. Аналогічне визначення в інших тлумачних словниках.

Такі обіцянки та залякування в контексті кримінального права мають сприйматися як реальні, тобто, характеризуватися певними об'єктивними та суб'єктивними моментами. При цьому об'єктивність реальності вимірюється обставинами, що стосуються як особи винного, так і місця, обстановки, часу та способу оприлюднення погрози (вербально, публікація в засобах масової інформації, поширення за допомогою інформаційно-телекомунікаційних мереж). Головним при погрозі визнається те, щоб відповідні суб'єкти – адресати такої погрози – сприймали її як реальну (суб'єктивність реальності погрози). У разі, якщо погрозу адресат не сприймає як реальну та оцінює ситуацію як таку, що не має об'єктивного підґрунтя для її подальшої реалізації, то діяння не може бути кваліфіковано за ч. 1 ст. 258 КК. Погроза вчинення терористичного акту вважається закінченим злочином з моменту доведення її до адресата у разі, якщо він сприймає її як реальну.

Погроза вчинення терористичного акту – погроза застосування зброї, вчинення вибуху, підпалу або іншого загальнонебезпечного діяння, спрямованого на залякування населення чи окремої соціальної групи, що створило небезпеку для життя або здоров'я людей, заподіяння майнової шкоди у значному розмірі чи настання інших тяжких наслідків, учинене з метою дестабілізації

діяльності державних органів, установ, підприємств, організацій, органів місцевого самоврядування чи громадських об'єднань або примушування органів державної влади чи органів місцевого самоврядування, їх службових осіб, юридичних осіб чи окремих соціальних груп, які не є юридичними особами, до вчинення певних дій або відмови від їх учинення (терористичний акт).

Погроза вчинення зазначених дій не є самостійною формою об'єктивної сторони терористичного акту без обставин, що обтяжують кримінальну відповідальність, а виступає самостійним злочином у виді погрози вчинити терористичний акт як такий. Погроза – це інформаційна або інформаційно-фізична дія, що може бути вчинена будь-яким способом – усно, у письмі, з використанням інтернет-мереж, телефону тощо. Така вона має бути реальною з досить високою вірогідністю її реалізації в дійсності.

Що стосується погрози застосування зброї, вчинення вибуху, підпалу чи інших дій, їх властивістю є реальна здатність створити небезпеку для життя, здоров'я людини, заподіяння значної майнової шкоди чи настання інших тяжких наслідків. Погроза вчинити терористичний акт (з позиції об'єктивної сторони цього злочину) визнається закінченим злочином з моменту погрози скоїти вказані дії зі створеною небезпекою настання таких наслідків.

Доцільність такого підходу підтверджується сукупністю різних обов'язкових ознак, що характеризують зміст кожної з чотирьох форм об'єктивної сторони терористичного акту й об'єктивну сторону погрози вчинення цього злочину, а також різним змістом названих ознак.

Узагальнення наведеного дозволяє:

1. Акцентувати увагу на чотири форми об'єктивної сторони терористичного акту, які класифіковано за такими критеріями, як наслідок, спосіб і засоби вчинення цього злочину.

2. Підкреслити, що погроза застосування зброї, вчинення вибуху, підпалу чи інших дій, що створювали небезпеку для життя чи здоров'я людини або заподіяння значної майнової шкоди чи інших тяжких наслідків є об'єктивною стороною самостійного терористичного злочину.

3. Доведено, що залякування населення чи окремої соціальної групи є проміжною метою вчинюваного терористом загальнонебезпечного діяння, а дестабілізація діяльності певних адресатів (державних органів, установ, підприємств, організацій, органів місцевого самоврядування чи громадських об'єднань) або примушування органів державної влади чи органів місцевого самоврядування, їх службових осіб, юридичних осіб чи окремих соціальних груп, які не є юридичними особами, до вчинення певних дій або відмови від їх учинення, є кінцевою метою терористичного акту.

4. Висловити впевненість щодо необхідності продовження наукових досліджень в обраних напрямках.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Про Національну поліцію : Закон України від 02.07.2015 № 580-VIII. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/580-19/ed20150702> (дата звернення : 15.12.2018).
2. Про затвердження Порядку застосування зброї і бойової техніки з'єднаннями, військовими частинами і підрозділами Збройних Сил під час виконання ними завдань у районі проведення
- антитерористичної операції у мирний час: постанова КМУ від 14.02.2018 р. № 68. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/68-2018-%D0%BF>.
3. Кримінальний кодекс України: наук.-практ. коментар / Ю.В. Баулін, В.І. Борисов, С.Б. Гавриш та ін.; за заг. ред. В.В. Сташиса, В.Я. Тація. Київ : Концерн «Вид. Дім «Ін Юре», 2003. 1196 с.
4. Великий тлумачний словник сучасної української мови / [уклад. і голов. ред. В.Т. Бусел.]. – К.: Ірпінь : ВТФ «Перун», 2007. – 1736 с.: іл.